

УДК 342.951

І. Г. Ігнатченко, кандидат юридичних наук,
асистент кафедри адміністративного права
Національного університету «Юридична
академія України імені Ярослава Мудрого»

Державне управління культурою в Україні в умовах формування інформаційного суспільства

На початку ХХІ ст. в світі відбуваються глобальні зміни, результатом яких стане перехід людства на якісно новий рівень цивілізації. Характерними рисами нової цивілізації стануть інтелектуалізація суспільства і новий етап формування нової інформаційної культури суспільства та інформаційного способу життя, нові характеристики забезпечення якісного життя людини тощо. Одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними. Водночас у сучасному світі культура перетворюється на ключовий елемент суспільного, гуманітарного розвитку. Завдяки їй члени суспільства мають змогу реалізувати свій творчий потенціал, долучитись до духовного й художнього багатства світової цивілізації, зберігати і збагачувати власну історико-культурну спадщину у всьому її різноманітті. Все це вимагає нових ефективних організаційно-правових, адміністративних

механізмів, а також належної державної фінансової, інформаційної підтримки національної культури з боку органів, що здійснюють державне управління у цій сфері.

Важливе значення культури для консолідації суспільства, державотворчих процесів, стабільності та безпеки держави зумовило значне зростання інтересу до актуальних проблем управління розвитком культури як в українській, так і зарубіжній науці. Слід вказати на вагомий внесок у дослідження теоретико-методологічних засад та визначення окремих аспектів державного управління розвитком культури у сучасних умовах таких вчених, як В. Андрущенко, І. Безгін, О. Гриценко, І. Дзюба, М. Жулинський, В. Зуй, В. Майборода, В. Малиновський, П. Надолішній, В. Скуратівський, С. Чукут, Е. Гідденс, М. Інгрем, Р. Ліпсі, Ф. Матарассо, Т. Міллер, Дж. Шустер та ін. Проблематика інформаційних процесів у сфері публічного управління знайшла висвітлення в роботах І. Арістова, Д. Батлера, К. Белякова, К. Дойча, Р. Калюжного, П. Мельника, Н. Негропonte, Н. Плахотнюка, В. Селіванова та ін. Віддаючи належне дослідникам, слід, однак, зауважити, що стан сучасного державного управління культурою в його співвідношенні з процесами інформатизації у суспільстві ще не став предметом спеціальних досліджень.

Метою статті є аналіз сутності та особливостей державного управління культурою в Україні в умовах формування інформаційного суспільства. Відповідно окремими дослідницькими завданнями є: розкрити роль та значення інформації у державному управлінні культурою; проаналізувати основні положення правового регулювання інформатизації у сфері культури; дослідити відповідні форми та методи діяльності органів виконавчої влади і місцевого самоврядування.

Як відомо, інформація займає важливе місце у процесі управління, особливо, коли йдеться про сферу культури, підвищення ефективності якої в інформаційному суспільстві є пріоритетним напрямом розвитку держави. Саме інформація тут дозволяє сформулювати мету управління, оцінити ситуацію, визначити проблеми, спрогнозувати розвиток подій, підготувати управлінські

рішення, проконтролювати їх виконання. Інформаційне забезпечення управління культурою в Україні є одним з провідних питань, які повинні вирішуватися на сучасному етапі розвитку системи управління в умовах адміністративної реформи. Постійна циркуляція різноманітної інформації між органами державної влади і культурно-мистецьким середовищем є обов'язковим атрибутом управління. Завдяки цьому здійснюється постійна комунікація між суб'єктом і об'єктом управління.

Інформація в системі управління культурою являє собою органічну єдність роботи щодо визначення змісту, обсягів, якості інформації, необхідної для здійснення управління у сфері культури, заходів щодо оприлюднення публічної інформації про роботу відповідних органів з метою підвищення ефективності та прозорості їх діяльності шляхом упровадження та використання сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій для надання інформаційно-культурних та інших послуг громадськості, забезпечення її впливу на процеси, що відбуваються у культурному житті держави.

Отже, інформаційний обміну у процесі державного управління культурою здійснюється у двох напрямках: а) внутрішньому — для створення оптимального режиму самої системи органів управління (планування, організація аналітично-інформаційної роботи, підбір, розміщення, виховання і навчання кадрів, раціональне використання наявних ресурсів, статистична звітність, контроль за виконанням рішень, фінансово-економічна діяльність тощо); б) зовнішньому — для забезпечення впливу системи органів управління культурою на культурне середовище і культурні процеси у державі.

Джерелами інформації, що використовується для здійснення ефективного управління, є рішення органів державної влади і управління з питань культури, закони і підзаконні акти України, нормативні акти Міністерства культури, програми соціально-культурного і економічного розвитку країни і регіонів, концепції і стратегії гуманітарного (у тому числі культурного) розвитку, результати соціологічних досліджень, узагальнення передового вітчизняного та зарубіжного досвіду діяльності

у сфері культури, наукова та спеціальна література з цього приводу, матеріали численних конференцій, круглих столів, громадських обговорень культурних проектів тощо.

Процеси інформатизації в управлінні культурою відбуваються шляхом впровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій, що дозволяє здійснити відповідну модернізацію цього управління, що включає підвищення його ефективності, економічності та доцільності; забезпечення відкритості і інформаційної прозорості; підвищення якості надання управлінських і організації культурних послуг населенню. Це відповідає положенням Національної програми інформатизації¹, яка, зокрема, визначає стратегію розв'язання проблеми забезпечення інформаційних потреб та інформаційної підтримки національно-культурної діяльності. Основним завданням зазначеної Програми є створення загальнодержавної мережі інформаційного забезпечення культури. Це дозволить органам державного управління ефективно розв'язувати такі проблеми функціонування культурної сфери, як роз'єднаність інформаційного та культурного простору, необхідність всебічного аналізу культурної діяльності та системи оцінювання її результатів. Серед інших завдань інформатизації у сфері культури Концепцією Національної програми² передбачено: збереження інформації про пам'ятки матеріальної і духовної культури, забезпечення швидкого доступу до вітчизняних і світових досягнень культури, створення комп'ютерних інформаційних систем для поширення культурних еталонів, стандартів і досягнень вітчизняної культури тощо.

Як зазначено в Основних засадах розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки³, розвиток інформацій-

¹ Про Національну програму інформатизації [Текст] : Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1998. – № 27–28. – Ст. 181.

² Про Концепцію Національної програми інформатизації [Текст] : Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1998. – № 27–28. – Ст. 182.

³ Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки [Текст] : Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V // Відом. Верхов. Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.

ного суспільства в Україні та впровадження новітніх інформаційно-комп'ютерних технологій в усі сфери суспільного життя і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування визначається як один з пріоритетних напрямів державної політики. Основними стратегічними цілями цього розвитку у сфері культури є: створення загальнодержавних інформаційних систем, у тому числі насамперед у сфері освіти, науки, культури; збереження культурної спадщини України шляхом її електронного документування. Національна політика розвитку інформаційного суспільства передбачає створення загальнодоступної інформаційної інфраструктури держави, яка у цій сфері суспільного життя формується шляхом створення в електронній формі архівних, бібліотечних, музейних фондів та інших фондів закладів культури, формування відповідних інформаційно-бібліотечних та інформаційно-пошукових систем з історії, культури, народної творчості, сучасного мистецтва України тощо. З метою підвищення ролі культури в інформаційному суспільстві слід вважати пріоритетними: збереження і розвиток культурної, мовної, конфесійної різноманітності та культурних надбань у межах інформаційного суспільства, що задекларовано у відповідних документах ООН, зокрема в Загальній декларації ЮНЕСКО про культурне різноманіття; запровадження інформаційно-комп'ютерних технологій у бібліотеках, архівах, музеях та інших закладах культури, що сприятиме забезпеченню повного і постійного доступу населення до надбань культури, писемності, традицій та звичаїв усіх корінних народів і національних меншин України; переведення в електронну форму національних надбань у сфері культури та мистецтва.

Спеціальне законодавство, що регулює відносини, пов'язані зі створенням, використанням, розповсюдженням, збереженням культурної спадщини, культурних цінностей та забезпечення доступу до них, хоча й не використовує поняття інформаційного суспільства, але містить ряд положень стосовно інформації. Так, у Законі України «Про культуру» закріплено, що функціонування базової мережі закладів культури спрямовано, зокрема, на збирання, збереження, використання і поширення інформа-

ції про матеріальні та духовні культурні цінності. До діяльності у сфері культури (культурної діяльності) законодавець відносить інформаційну діяльність, спрямовану на створення, тиражування, розповсюдження, демонстрування, популяризацію, збереження і використання культурних благ та культурних цінностей для задоволення культурних потреб громадян. Сфера, в якій відповідно до законодавства провадиться культурна діяльність та задовольняються культурні, інформаційні та дозвілліві потреби громадян, що охоплює, зокрема, радіо і телебачення, періодичні друковані видання та книговидавничу продукцію, ринок культурних благ, а також культурно-мистецьке середовище, визначається як культурний простір України. Законодавство України про культуру має на меті забезпечення реалізації і захист конституційних прав громадян України у сфері культури, зокрема права доступу до культурних цінностей, культурної спадщини та інформації про них. У процесі співпраці державних органів та культурно-мистецької громадськості держава залучає представників культурно-мистецької громадськості до участі в підготовці проектів нормативно-правових актів, презентації України в різних сферах міжнародного культурного життя, забезпечує надання інформації, необхідної для виконання завдань, визначених статутами (положеннями) закладів культури.

Інформація про культурні цінності, визначена основним законодавчим актом про культуру, виступає як початкові дані, які є необхідними для здійснення основних функцій органами управління культурою. Так, наприклад, Міністерство культури України безпосередньо займається питаннями ведення Державного реєстру нерухомих пам'яток України, утвореного відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини»¹. Поточне керівництво державною пам'яткоохоронною діяльністю здійснюється Департаментом культурної спадщини та культурних цінностей Міністерства культури України. Підготовкою рішень з виявлення та охорони пам'яток займається Науково-методична рада з охорони культурної спадщини Міністерства

¹ Про охорону культурної спадщини [Текст] : Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III // Відом. Верхов. Ради України. — 2000. — № 39. — Ст. 333.

культури України, рішень з внесення пам'яток до Держреєстру — Експертна комісія з розгляду питань занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України¹. На рівні базової мережі закладів культури початкова інформація про культурні цінності дозволяє визначити структуру регіональних культурних ресурсів та культурну специфіку кожного окремого регіону, гарантування та реальну спроможність територіальної громади під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та Законів України.

Органи державної влади у сфері культури активно використовують інформацію для організації своєї діяльності. Міністерство культури України засновує в установленому порядку засоби масової інформації з метою висвітлення питань, що віднесені до його компетенції; здійснює в установленому порядку інформаційну, рекламну та видавничу діяльність з питань, що належать до його повноважень; забезпечує у межах повноважень реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, захист інформації з обмеженим доступом, контроль за їх збереженням в апараті Мінкультури².

Офіційним друкованим виданням Міністерства є загальнодержавна українська щотижнева газета «Культура і життя», воно також є засновником науково-популярних журналів «Українська культура», «Український театр», «Музика», «Пам'ятки України: історія та культура» та інших видань національного газетно-журнального видавництва Міністерства культури і мистецтв України «Культура». Портал «Культура» — електронне видання

¹ Про затвердження Положення про Науково-методичну раду з питань охорони культурної спадщини Міністерства культури України та Порядку роботи Експертної комісії з розгляду питань занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України [Текст] : Наказ Міністерства культури України від 04.04.2012 р. № 304// Офіц. вісн. України. — 2012. — № 36. — Ст. 1358.

² Про Положення про Міністерство культури України [Текст] : Указ Президента України від 06.04.2011 р. № 388/2011 // Офіц. вісн. України. — 2011. — № 29. — Ст. 1226.

Національного газетно-журнального видавництва, що працює у форматі всеукраїнського ресурсного центру в галузі мистецтва та культурних індустрій. Тут можна знайти мистецьку афішу, рецензії та інтерв'ю, культурні новини світу та всіх регіонів України, реєстр митців та культурних інституцій.

Мінкультури України для виконання покладених на нього завдань має право: одержувати в установленому законодавством порядку безоплатно від міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування інформацію, документи і матеріали, зокрема, від органів статистики — статистичні дані, необхідні для виконання покладених завдань; користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державними, у тому числі урядовими системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами. Міністр культури спрямовує і координує здійснення іншими центральними органами виконавчої влади заходів з питань, що належать до компетенції Мінкультури України; спрямовує та координує діяльність Державного агентства України з питань кіно, у тому числі визначає порядок обміну інформацією між Міністерством та Агентством, періодичність її подання.

Серед завдань, які покладаються на обласні і прирівняні до них Управління культури місцевих державних адміністрацій, важливе місце займає сприяння формуванню цілісного культурно-інформаційного простору, захисту та просуванню високоякісного різноманітного культурного продукту. Кожне управління в межах своїх повноважень забезпечує доступ юридичних і фізичних осіб до інформації, що міститься у витягах з Державного реєстру нерухомих пам'яток України, а також надає інформацію щодо програм та проектів змін у зонах охорони пам'яток культурної спадщини та в історичних ареалах населених місць; організовує надання інформаційних і правових послуг, методичної допомоги з питань культури та охорони культурної спадщини; роз'яснює через засоби масової інформації зміст державної політики у сфері культури, охорони культурної спадщини та державної мовної політики; подає інформацію

для внесення до бази даних Державного реєстру виробників, розповсюджувачів і демонстраторів фільмів¹.

Регіональні органи виконавчої влади останнім часом приділяють велику увагу розвитку інформаційних і культурних процесів. Цьому сприяють нещодавно створені обласні Громадські гуманітарні ради як консультативно-дорадчі органи при обласних державних адміністраціях, засновані за пропозицією Президента України слідом за аналогічною Громадською гуманітарною радою України. Так, 16 березня 2012 р. рішенням Харківської обласної Громадської гуманітарної ради була затверджена Концепція гуманітарної політики Харківської області до 2020 р.² Серед основних напрямів гуманітарного розвитку Харківщини Концепцією визначені модернізація регіонального інформаційно-комунікативного простору та реалізація ефективної регіональної політики у сфері культури та мистецтва. Це обумовлено європейським вибором України, що визначає її світоглядні, правові, культурно-інформаційні та етичні орієнтири. Зокрема, передбачені заходи гарантування права людини на доступ до інформації з одночасним запровадженням заходів, спрямованих на обмеження інформаційної продукції, що заподіює шкоду фізичному, психічному та моральному розвитку людини; організаційно-правове забезпечення розвитку інформаційного суспільства, захист прав інтелектуальної власності; утвердження в житті територіальних громад Харківщини електронних інформаційних технологій, розвиток інформаційної, довідково-інформаційної діяльності в системі управлінських структур, громадських організацій, наукових та культурно-освітніх

¹ Про затвердження типових положень про управління культури і туризму обласної, Севастопольської міської, Головне управління культури, Головне управління охорони культурної спадщини, управління туризму курортів Київської міської, відділ культури і туризму районної, районної у м. Севастополі, відділ культури, туризму та охорони культурної спадщини районної у м. Києві державної адміністрації [Текст] : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.11.2009 р. № 1415 // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 1. – Ст. 8.

² Концепція гуманітарної політики Харківської області до 2020 року [Електронний ресурс]: затверджена рішенням Харківської обласної Громадської гуманітарної ради від 16.03.2012 р. Протокол № 1. – Режим доступу: <http://guonkh.gov.ua/normative/2460.html>

установ, широкого спектра дистанційних форм інформаційного обслуговування користувачів бібліотек; підтримка культурного продукту, створеного митцями Харківщини, забезпечення його належної присутності, якості, асортименту на вітчизняному ринку і в міжнародному культурному просторі тощо.

Органи місцевого самоврядування Харківщини теж опікуються інформаційним забезпеченням сфери культури Харкова як культурного центру Слобожанщини. Так, наприклад, Комплексною програмою розвитку гуманітарної сфери Харківської обласної ради на 2009–2013 р.¹ серед пріоритетних цілей і завдань у сфері культури передбачено продовження паспортизації об'єктів культурної спадщини, включаючи її електронну форму. У Програмі розвитку культури на 2011–2016 рр. Харківської міської ради² заплановано впровадження новітніх інформаційних технологій у діяльності закладів культури, зокрема бібліотек, які визначаються як «фільтруючий елемент між людиною й інформаційним ринком», а також інформаційне висвітлення культурних подій міста щодо проведення фестивалів, свят, тематичних концертів, масових народних гулянь у засобах масової інформації.

Одним із найдемократичніших і найефективніших засобів інформування населення є Інтернет. Центральні та регіональні органи влади, у тому числі й органи управління культурою, зобов'язані створювати та підтримувати роботу власних інтернет-сторінок з метою підвищення ефективності та прозорості діяльності цих органів шляхом упровадження та використання сучасних інформаційних технологій для надання інформаційних та інших послуг громадськості, забезпечення її впливу на процеси, що відбуваються у державі. Це передбачено законодавчи-

¹ Про затвердження комплексної Програми розвитку гуманітарної сфери [Електронний ресурс] : Рішення Харківської обласної ради від 3 лютого 2009 р. № 1103-V. – Режим доступу: <http://culture.kharkov.ua/node/350>.

² Про затвердження «Комплексної міської програми розвитку культури в місті Харкові на 2011-2016 роки» [Електронний ресурс] : Рішення 3-ї сесії Харківської міської ради 6-го скликання від 29.12.2010 р. № 104/10. – Режим доступу: <http://www.city.kharkov.ua/uk/document/pro-zatverdzhennya-kompleksnoyi-miskoyi-programi-rozvitku-kulturi-v-misti-harkovi-42615.html>.

ми актами¹, переважна більшість яких прийнята вже досить давно і потребує певних змін, уточнень, доповнень, хоча б тому, що за час їх дії вже неодноразово змінювались як структура виконавчої влади в цілому в процесі адміністративної реформи, так і функції і повноваження, навіть концепції діяльності органів управління культурою.

Міністерство культури України, як і управління культури місцевих облдержадміністрацій, мають свої власні офіційні веб-сайти. У цілому вони достатньо якісно презентовані в інтернет-просторі і дійсно містять корисну і актуальну інформацію, що свідчить про достатньо високий ступінь відкритості діяльності цих органів. Але слід зазначити, що технічний рівень вказаних сайтів, їх інформаційна насиченість та швидкість відновлення даних залишають бажати кращого. Найчастіше вони містять лише загальну інформацію про структуру і персональний склад, Положення про роботу відповідного органу і нормативну базу, перелік підвідомчих установ і закладів, плани роботи, звіти та кошториси, що правда зазвичай не зовсім «свіжі». Основним недоліком таких веб-сайтів є недостатність інформації про поточну діяльність цих органів, проекти нормативних актів, співпрацю з інститутами громадянського суспільства. Водночас майже відсутня можливість інтерактивного обговорення чи висловлення власної думки з боку користувачів.

Позитивним є те, що слідкувати за подіями у сфері культури Харкова можна за допомогою сайту Харківської обласної державної адміністрації та Харківської міської ради «Культурная

¹ Див., напр.: Про порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади [Текст]: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 р. № 3 // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 2. – Ст. 57; Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні [Текст]: Указ Президента України від 31.06.2000 р. № 928 // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 31. – Ст. 1300; Про удосконалення діяльності органів виконавчої влади з питання інформування населення від 16.02.2001 р. № 101 [Текст] // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 8. – Ст. 316; Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади [Текст]: Указ Президента України від 01.08.2002 р. № 683/2002 // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 31. – Ст. 1463.

столиця». Окрім офіційної на сайті надана інформація про спектаклі, виставки, концерти і гастролі. Є контакти бібліотек, галерей, клубів, кінотеатрів, спілок, календар знаменних дат, відомості про творчі колективи, проекти, знаменитих харків'ян.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що у незалежній Україні разом із реорганізацією всієї системи виконавчої влади відбувається своєрідна інформаційна трансформація державного управління у сфері культури. Розпочато створення нової нормативно-правової бази, що регламентує управлінську діяльність відповідних органів, пов'язану з інформацією, пошук нових форм і методів управління, враховуючи впровадження сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій та Інтернет-ресурсів. Водночас нові організаційно-управлінські відносини у цій сфері формуються повільно. Це вимагає розроблення, а можливо, й нормативного закріплення цілісної наукової концепції розвитку державного управління культурою в умовах формування та функціонування інформаційного суспільства, що має реалізуватися не тільки на загальнодержавному, а й на регіональному рівні, включаючи управління базовою мережею закладів культури.

Отже, основними стратегічними цілями цієї концепції повинні стати: збільшення ролі культури, інформації і знань в житті суспільства; створення загальнодержавних інформаційних систем у сфері культури, а також суміжних сферах освіти, науки, культури, охорони довкілля; збереження культурної спадщини України шляхом її електронного документування; вироблення інформаційно-культурних продуктів і послуг, у тому числі на ринку культурних індустрій; зростання інформатизації та ролі інформаційних технологій в суспільних та управлінських відносинах; створення глобального культурно-інформаційного простору, який забезпечує: а) ефективну інформаційну взаємодію органів державної влади і громадян у сфері культури, б) їх доступ до світових культурних цінностей через інформаційні ресурси і в) задоволення їхніх потреб щодо культурно-інформаційних продуктів і послуг.

И. Г. Игнатченко

**ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ КУЛЬТУРОЙ В УКРАИНЕ
В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННОГО
ОБЩЕСТВА**

Проанализированы сущность и особенности государственного управления культурой в процессе формирования информационного общества. Определены основные тенденции развития; выявлены проблемы, предложены пути их решения.

Ключевые слова: культура, государственное управление в сфере культуры, информация, информационное общество.

I. G. Ignatchenko

**STATE ADMINISTRATION OF CULTURE IN UKRAINE
IN THE CONDITIONS OF FORMING OF INFORMATIVE SOCIETY**

Essence and the peculiarities of state administration of culture in a process of forming of informative society are analysed. Main tendencies of the development are defined; problems are educed, the ways of their decision offered.

Keywords: culture, state administration in a sphere of culture, information, informative society.